

ประวัติวุฒิสภา

มาตรฐานข้อมูล

เรียบเรียงโดย : นายไพโรจน์ โพธิ์ไสย

รองเลขาธิการวุฒิสภา

เผยแพร่เมื่อ : วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2551

ผู้ดูแลข้อมูล : สำนักเทคโนโลยีสารสนเทศและการ

สื่อสาร โทร.0-2831-9280

รัฐสภาไทยพัฒนามาจากคณาธิปไตย (Council of State) หรือ สภาที่ปรึกษา
ราชการแผ่นดิน และองคมนตรีสภา (Privy Council) ซึ่งเป็นสภาที่ปรึกษาในพระองค์ที่มีมาตั้งแต่
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
ไทย พุทธศักราช 2475 ก็ได้กำหนดให้รัฐสภาเป็นระบบสภาเดียว คือ สภาผู้แทนราษฎร มีสมาชิก
สองประเภท (แต่ละประเภทยังมีจำนวนเท่ากัน) สมาชิก ประเภทที่ 1 มาจากการเลือกตั้งและสมาชิก
ประเภทที่ 2 มาจากการแต่งตั้ง ทั้งนี้ก็เพื่อให้สมาชิกที่มาจากแต่งตั้ง (สมาชิกประเภทที่ 2)
คอยช่วยเหลือกลั่นกรองงานของสมาชิก ผู้แทนราษฎร (สมาชิก ประเภทที่ 1) เพื่อให้การทำงานเกิด
ประโยชน์แก่ประชาชนมากที่สุด ดังเหตุผลที่นายปรีดี พนมยงค์ แกล้งต่อสภาผู้แทนราษฎร ความ
ตอนหนึ่งว่า

“...ที่เราจำเป็นต้องมีสมาชิกประเภทที่ 2 ไว้ก็หนึ่งก็เพื่อที่จะช่วยเหลือผู้แทนราษฎร ใน
ฐานะที่เพิ่งเริ่มมีการปกครองแบบรัฐธรรมนูญ เราย่อมทราบอยู่แล้วว่า ยังมีราษฎรอีกเป็นจำนวน
มากที่ยังไม่ได้รับการศึกษาเพียงพอ ที่จะจัดการปกครองป้องกันผลประโยชน์ ของตนเองได้
บริบูรณ์ ถ้าขึ้นปล่อยมือให้ราษฎรเลือกผู้แทนโดยลำพังเอง ในเวลานี้แล้ว ผลร้ายก็จะตกอยู่กับ
ราษฎร เพราะผู้ที่สมควรไปเป็นผู้แทนราษฎร อาจเป็นผู้ที่มีกำลัง ในทางทรัพย์ คณะราษฎร
ปฎิญาณไว้ว่าถ้าราษฎรได้มีการศึกษาเพียงพอแล้ว ก็ยินดีที่จะปล่อยให้ราษฎรได้ปกครองตนเอง
โดยไม่จำเป็นต้องมีสมาชิกประเภทที่ 2 ฉะนั้น จึงวางเงื่อนไขไว้ ขอให้เข้าใจว่าสมาชิกประเภทที่ 2
เป็นเสมือนพี่เลี้ยงที่จะช่วยประคองการงานให้ดำเนินไปตามความมุ่งหมายของรัฐธรรมนูญ และ
เป็นผู้ป้องกันผลประโยชน์อันแท้จริง...”

จากวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ดังกล่าวนี้เอง จึงถือได้ว่า “วุฒิสภา” หรือสภาที่ทำ
หน้าที่กลั่นกรองงานของสภาผู้แทนราษฎรได้ถือกำเนิดขึ้นมาในนามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
ประเภทที่ 2 ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 นั่นเอง
ต่อมาในปี พ.ศ. 2489 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์บ้านเมือง
โดยรัฐสภาได้เปลี่ยนเป็น “ระบบสภาคู่” หรือ “ระบบสองสภา” คือ สภาผู้แทนราษฎร และพฤษ
สภา ซึ่งพฤษสภาเกิดขึ้นเพื่อทำหน้าที่เป็นสภายับยั้ง หรือสภากลั่นกรองงาน คอยเหนี่ยวรั้งมิให้สภา
ผู้แทนทำงานด้านนิติบัญญัติเร็วเกินไป จนขาดความรอบคอบ ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ของ
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภทที่ 2 นั่นเอง

สมาชิกวุฒิสภา ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ.2489 มาจากการเลือกตั้ง (ทางอ้อม) มีคุณสมบัติสูงกว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งคุณสมบัติและวัยวุฒิ กล่าวคือ ต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 40 ปีบริบูรณ์ มีคุณสมบัติอย่างต่ำปริญญาตรีหรือเทียบเท่ามาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปี หรือเคยดำรงตำแหน่งทางราชการมาแล้วไม่ต่ำกว่าหัวหน้ากอง หรือเทียบเท่า หรือเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนมาแล้ว มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 6 ปี โดยวาระเริ่มแรกเมื่อครบกำหนด 3 ปี ให้มีการเปลี่ยนสมาชิกจำนวนกึ่งหนึ่ง โดยการจับสลากออกและผู้ที่ถูกออกไปแล้วมีสิทธิได้รับเลือกตั้งอีกครั้ง

อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวใช้บังคับได้ไม่นาน ก็ถูกยกเลิก รัฐธรรมนูญฉบับต่อมา คือ ฉบับปี พ.ศ. 2490 ยังคงกำหนดให้รัฐสภาเป็นระบบสองสภาเช่นเดิม คือ สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา (ไม่ได้ใช้ชื่อ “วุฒิสภา”) สมาชิกวุฒิสภามาจากการแต่งตั้ง ส่วนอำนาจหน้าที่ยังคงเดิม คือ เป็นสภาถ่วงดุล

“วุฒิสภา” ที่สมาชิกมาจากการแต่งตั้ง มีเรื่อยมาจนกระทั่งมีการปฏิรูปการเมืองครั้งใหญ่ ในปี พ.ศ. 2540 โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดหลักการสำคัญใหม่ ๆ หลายประการ เช่น กำหนดประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้น กำหนดให้มีองค์กรอิสระหลายองค์กร เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและข้าราชการระดับสูงอาจถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งได้ รวมทั้งได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงที่มาจากองค์ประกอบของสมาชิกวุฒิสภา โดยในส่วนของวุฒิสภานั้น เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากเลือกตั้งโดยตรง โดยไม่ต้องมีการหาเสียงและไม่สังกัดพรรคการเมืองใด มีจำนวน 200 คน รัฐธรรมนูญฯ กำหนดให้วุฒิสภามีอำนาจหน้าที่เพิ่มขึ้นจากเดิมอำนาจหน้าที่ที่สำคัญก็คือ การคัดสรรบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระและองค์กรสำคัญต่าง ๆ รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่ในการถอดถอนบุคคลที่กระทำผิดตามที่กฎหมายบัญญัติออกจากตำแหน่ง

รัฐธรรมนูญ ฉบับปฏิรูปการเมืองดังกล่าวได้ใช้บังคับเกือบสิบปี ก็ถูกยกเลิก โดยผู้ยกเลิกได้อ้างเหตุผลสำคัญหลายประการ เช่น องค์กรอิสระหลายองค์กรถูกแทรกแซง สมาชิกของสภาทั้งสอง มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติใกล้ชิดกัน ทำให้ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้

รัฐธรรมนูญ ที่จัดทำขึ้นใหม่ในปีพุทธศักราช 2550 หรือที่เรียกว่า “รัฐธรรมนูญฯ ฉบับ ประชาชาติ” ได้เปลี่ยนแปลงแก้ไขในหลายส่วน เช่น สภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งมีจำนวน 480 คน โดย 400คน มาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต ส่วนอีก 80 คน มาจากการเลือกตั้งแบบสัดส่วนโดยการแบ่งเป็นแปดกลุ่มจังหวัด (สัดส่วนดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงอีกครั้ง ในปี 2554 โดยรัฐธรรมนูญฯ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ได้กำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก จำนวน 500 คน มาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง (เขตละหนึ่งคน) จำนวน 375 คน และสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ 125 คน)

ส่วนวุฒิสภา มี 150 คน มาจากการเลือกตั้ง จังหวัดละ 1 คน ส่วนที่เหลือมาจากการสรรหาบุคคลที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์จากทุกกลุ่มวิชาชีพ โดยคณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา ประกอบด้วยประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานกรรมการการเลือกตั้ง ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน ประธานกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ประธานกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรง ตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามอบหมายจำนวนหนึ่งคน และตุลาการ ในศาลปกครองสูงสุดที่ที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดมอบหมายจำนวนหนึ่งคน จะสรรหาสมาชิกวุฒิสภาจากรายชื่อบุคคลที่องค์กรวิชาชีพต่าง ๆ เสนอจากบัญชีรายชื่อที่คณะกรรมการการเลือกตั้งเสนอ

รัฐธรรมนูญฯมีเจตนารมณ์ให้สมาชิกวุฒิสภาเป็นสภาของผู้ทรงคุณวุฒิที่หลากหลาย และเป็นกลางมากที่สุด โดยต้องมีอายุ 40 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป จบปริญญาตรี และต้องไม่มีความเกี่ยวข้อง (ไม่เป็นบุพการี คู่สมรส หรือบุตร) กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง รวมทั้งต้องไม่เป็นหรือเคยเป็นผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง ในกรณีที่เคยเป็นผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว ต้องพ้นจากตำแหน่งนั้น ๆ มาแล้วเกินกว่า 5 ปีนับถึงวันรับสมัคร หรือวันที่ได้รับการเสนอชื่อ

สมาชิกวุฒิสภามีวาระการดำรงตำแหน่ง 6 ปี เมื่ออายุของวุฒิสภาสิ้นสุดลง ส่วนที่มาจากการเลือกตั้งจะมีการเลือกตั้งใหม่ภายใน 30 วัน ในส่วนที่มาจากการสรรหา จะต้องสรรหาใหม่ให้แล้วเสร็จภายใน 60 วัน ทั้งนี้ สมาชิกวุฒิสภาจะดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินหนึ่งวาระไม่ได้ และสมาชิกวุฒิสภาที่พ้นวาระไม่ถึง 2 ปี จะเป็นรัฐมนตรีหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่ได้

ในระยะเริ่มแรก รัฐธรรมนูญ 2550 ได้กำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการสรรหา (ชุดแรก) ให้มีวาระ 3 ปี สามารถได้รับการสรรหาให้เป็นสมาชิกวุฒิสภาได้อีก
